

13. HAFTA

II. ABDÜLHAMİD'İN DIŞ POLİTİKASI

ÖNERİLEN OKUMALAR:

- Sander – Beşinci Bölüm'ün başından “Yeni Dost Almanya” altbaşlığına kadar.
- Ortaylı, İlber, “Balkanlar’da Milliyetçilik”, **TCTA**, C.IV, s. 1026.
- Ortaylı, İlber “Arap Milliyetçiliği”, **TCTA**, C. IV, s. 1032. -
- Deringil, Selim “II. Abdülhamid’in Dış Politikası”, **TCTA**, C. II, s. 304.
- Davison, Roderic, “The Ottoman Empire and the Congress of Berlin”, **Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reforms** (Roderic Davidson), İstanbul, İSİS, 1999, s. 175-196.

BU HAFTA ÖĞRENECEKLERİMİZ:

- İtalyan ve Alman ulusal birliklerinin tamamlanmasının, Avrupa siyasetinde nasıl sonuçlar doğurduğu ele alınacaktır.
- Almanya İmparatorluğu kurulurken, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne ilişkin politikaları anlatılacaktır.
- İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü politikasından vazgeçmesinin nedenleri tartışılacaktır.
- 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın (93 Harbi) Osmanlı Devleti ve Avrupa dengeleri açısından sonuçları irdelenecektir.
- II. Abdülhamid döneminde, Osmanlı Devleti ile Almanya'nın dış siyasette bir yakınlaşma içine girmelerinin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır.
- II. Abdülhamid'in dış politika öncelikleri ve araçları anlatılacaktır.

Avrupa Gelişmelerinin Osmanlı Devleti'ne Yansımaları

1870-71 Fransa-Prusya Savaşı'nın Prusya lehine bitmesiyle, İmparator III. Napolyon tahttan feragat etti ve Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet kuruldu. 1861'de kurulan İtalyan birliğinin ardından, 1871'de de Alman birliği sağlandı. Prusya Kralı I. Wilhelm 1872'de Almanya İmparatoru (Kayzer) ilan edildi. Bu suretle Avrupa'nın güçler dengesi 10 yıl içinde baştan aşağı değişmişti. Almanya Avrupa'nın en büyük kara ordusuna sahip devletti. Donanma gücü ağır basan İngiltere'nin ardından, Fransa'nın önüne geçerek, Avrupa'nın ikinci büyük askeri gücü haline geldi. İlerleyen dönemde tahta çıkacak olan Kayzer II. Wilhelm donanmaya ağırlık vererek, İngiltere'yi bu alanda da geçmeye çalışacaktır. Fransa'nın Almanya karşısında

hezimete uğraması, dış politikasını genellikle Fransa'ya dayandıran Âli Paşanın dış politika anlayışının iflas etmesine yol açmıştır.

Rusya'nın İstekleri

Bu durumdan yararlanan Rusya 1856 Paris Antlaşması'nın Karadeniz'e ilişkin "silahlardan arındırılmış / tarafsız" statüsünün değiştirilmesini istedi. Çünkü bu maddeye göre Rusya Karadeniz'de savaş gemisi bulunduramıyor, tersane inşa edemiyordu. Osm donanmasının Sultan Abdülaziz döneminde alınan ve yapılan yeni gemilerle büyüyerek İngiltere ve Fransa donanmalarından sonra dünyadaki üçüncü büyük donanma düzeyine erişmesi Rusya'yı rahatsız ediyordu. Osmanlı donanmasında 816 top taşıyan, 21 zırhlı ve 173 yardımcı gemi bulunmaktaydı.

Londra Sözleşmesi (1871)

Rusya'nın Karadeniz konusundaki ısrarcı tutumu, Almanya karşısında bu ülkeyi doğal müttefik olarak gören Fransa ve İngiltere tarafından da anlayışla karşılandı. Londra'da 57 gün süren bir konferanstan sonra, 13 Mart 1871'de imzalanan Londra Sözleşmesi'ne göre Rusya'nın Karadeniz'de tersane bulundurması ve bu tersanelerde savaş gemisi inşa ederek Karadeniz donanmasını yeniden kurması kabul edildi. Paris Antlaşması ilk büyük darbeyi yemişti. Sonraki 6 yıl içinde tamamen ortadan kalkacaktır.

Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi

Abdülaziz, 30 Mayıs 1876'da, 46 yaşındayken bir "darbeyle" tahttan indirildi. Padişahın tahttan indirildiği darbeyi hazırlayanlar eski sadrazamlardan Hüseyin Avni Paşa, eski ve müstakbel sadrazam Midhat Paşa, sadrazam Mütercim Rüştü Paşa ve Şeyhülislam Hasan Hayrullah Efendi'dir. Her ne kadar Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, padişahın despot idaresine karşı hürriyetçilerin bir zaferi olarak nitelendirilse de, aslında Sadrazam Âli Paşa'nın 1871'deki ölümünden sonra sadrazamlığı kimin ele geçireceği üzerine sürdürülen bir dizi iç siyasi hesaplaşmanın sonucudur. Sultan Abdülaziz tahttan indirildikten 5 gün sonra 4 Haziran 1876'da göz hapsinde bulunduğu Feriye Sarayı'nda öldü. Bir iddiaya göre eski padişah, Hüseyin Avni ve Midhat paşaların tertip ettiği bir suikastla öldürülmüştür. Bu ölümün intihar olduğunu da iddia edenler vardır. İlginç biçimde, Abdülaziz'in ölümünden çok sonra bile, karşıt siyasi ve ideolojik duruşa sahip aydınlar arasında, bunun bir cinayet mi

yoksa intihar mı olduğu polemiği sürececek, mesele “istibdattan yana olmak / hürriyet yanlısı olmak” ekseninde tartışılır olacaktır.

Sultan Abdülaziz’in yerine tahtta geçirilen V. Murad, akli melekelerini yitirdiği gerekçesiyle, 31 Ağustos 1876’da tahttan indirildi. Yerine Şehzade Abdülhamid tahta geçirildi. II. Abdülhamid’in tahtta çıktığı dönemde, Osmanlı tarihine “93 Harbi” (Rumi takvimle 1293’te olduğu için) olarak geçecek Osmanlı-Rus savaşının ilk işaretleri Sırbistan ve Karadağ’da ortaya çıkmaya başlamıştı.

İngiltere’nin Osmanlı Devleti Karşısında Değişen Politikası

1876’dan itibaren Osmanlı dış politikasında çok zor bir döneme girildi. Bu dönemdeki, gelişmelere geçmeden önce, İngiltere’nin Osmanlı Devleti karşısında izlediği politikadaki – tam anlamıyla 1878’den sonra belirginleşecek olan - değişikliklere ve Avrupa gelişmelerine bakmakta yarar vardır.

İngiltere’nin tutum değişikliğinin ilk işaretlerini Paris Antlaşması’nın hemen arkasından itibaren almak mümkündür. Kırım Savaşı’nın askeri yorgunluğu ve Hindistan’da özellikle Müslüman rajaların başlattığı isyanlarla uğraşmak zorunda kaldığından İngiltere, 1860’larda Osmanlı Devleti’yle eskisi kadar ilgilenmemeye başladı. Bu iki sonuç doğurdu:

Birincisi, Babıali’nin İngiltere’nin azalan ilgisi karşısında, Rusya’dan korunmak için daha çok Fransa’nın dengeleyici rolüne müracaat etmesiydi. Âli ve Fuad paşaların Fransa’ya yakın politikaları bu ülkeye duydukları muhabbetten değil, zorunluluktan kaynaklanıyordu. Özellikle Mısır ve Girit sorunları konusunda Fransa’yla yakın ilişkilere “XII. Hafta”da değindik. 1860’ların sonlarından itibaren Rusya ile Fransa arasında, Prusya’nın eylemlerinden duyulan endişe sebebiyle oluşan zorunlu yakınlaşma, Osmanlı Devleti’ni Fransa’nın desteğinden de mahrum bırakacak, III. Napolyon’un 1871’de tahtını terk etmesinden sonra ise bu ülke bir süre kendi iç siyasi istikrarsızlıklarını gidermekle uğraşacaktır.

İkincisi, İngiltere’nin Osmanlı Devleti’ne duyduğu nispi ilgisizlik dolayısıyla, Rusya’nın Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini giderek artırmasıdır. 1871 Londra Sözleşmesi’yle Karadeniz’deki statü değişikliği, Eflak ve Bođdan’ın birleşmesi, Rusya’nın Bulgar isyanına destek vermesi gibi konular bu dönemde ortaya çıktı.

Bununla beraber, İngiltere Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma politikasından henüz vazgeçmemişti.

II. Abdülhamid'in tahta çıktığı yıllarda, diğer devletlerin Osmanlı karşısındaki tutumlarına gelince aşağıdaki tabloyu görüyoruz:

Rusya Osmanlı Devleti'nin parçalanması için yürüttüğü çabaları giderek artırmaktaydı. 1875'te Makedonya ve Bosna'da başlayan ayaklanmayı, 1876'da topraklarını genişletmek için Osmanlı Devleti'ne savaş açan Sırbistan'ı ile Karadağ'ı ve bağımsızlık için ayaklanan Bulgarları destekledi. Tüm Balkanlar'da Panslavist politikalara yöneldi. Rusların Balkanlar'a bu denli yönelmesi, kuşkusuz aynı alanda nüfuz alanı yaratmaya çalışan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu rahatsız etmekteydi.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Balkanlar'da başlayabilecek milliyetçi ayaklanmaların kendisine sıçrayabilecek olmasından endişe duyuyordu. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana bir tutum benimsemişti. Özellikle Metternich çizgisini devam ettiren Avusturya Dışişleri Bakanlığı bu görüşü savunuyordu. Ama diğer taraftan, Avusturya Genelkurmayı içinde, Balkan topraklarını daha sıkı bir denetim altına almak hatta Osmanlı'dan kopararak, Avusturya'ya bağlamak isteyenler de vardı. Çünkü bu sayede milliyetçi akımların Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na sızmasının daha kolay engellenebileceği düşünülüyordu.

1871'de Bismark'ın liderliğinde ve I. Willhem'in kayrezliği altında, birliğini sağlayan Almanya, Avrupa'nın en güçlü siyasi birimlerinden biri haline gelmişti. Bismark'ın en önemli hedefi, intikam almak isteyerek Almanya'ya saldırabilecek Fransa'yı Avrupa'da yalnız bırakmaktı. Bu nedenle Bismark, Avusturya ve Rusya'yı 1872'de "Birinci Üç imparatorlar Birliği" adlı ittifak içinde bir araya getirmeyi başardı. Rusya yenilmiş Fransa yerine, kendine tehdit oluşturabilecek Almanya ile aynı kampta yer almayı uygun görüyordu.

Bismark, bu birliğe en büyük tehdidin Rusya ile Avusturya arasında Balkanlar yüzünden çıkabilecek bir anlaşmazlık olacağını biliyordu. Bu nedenle Balkanlar'ı bu iki ülke arasında paylaştırmayı bile düşündü. Buna göre Avusturya, Bosna-Hersek'i alacak, Rusya ise Güney Besarabya, Bulgaristan ve Romanya'yı himayesi altına sokacaktı. Bismark planının ikinci aşamasında, bu paylaşmaya ses çıkarmamaları için Fransa'ya Suriye'yi, İngiltere'ye ise Mısır'ı vermeyi düşünmüştür. Hatta Balkan topraklarının paylaşımı için Almanya-Avusturya ve Rusya arasında Reichstadt Antlaşması imzalandı. Fakat İngiltere hala Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana olduğundan buna karşı çıkmış ve Bismark bu önerisini geri çekmek zorunda kalmıştır.

Balkan Krizinin Savaşa Dönüşmesi

1875'te Bosna-Hersek, Makedonya isyanları, Karadağ-Sırbistan bunalımları ve Bulgar İsyanı sebebiyle Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkiler iyiden iyiye gerginleşmişti. İngiltere, Rusya'nın -Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın da desteği ve göz yumması sayesinde- Balkanlar'a yerleşmesinden endişe ettiği için, Osmanlı Devleti'ne karşı bir süredir izlediği nispeten ilgisiz politikadan saparak, bunalıma çözüm getirmek için devreye girdi. İngiltere, Avrupa Uyumu'na uygun olarak bir konferans toplanmasını ve bu konferansta Balkanlar'da (Sırbistan, Karadağ, Bulgristan) Osmanlı Devleti'nin bir dizi reform yapmayı kabul etmesini istiyordu. Şüphesiz İngiltere'nin devreye girmesinde, Bulgar isyanı sırasında, Osmanlı Devleti'ndeki okullarda görev yapmakta Protestan misyonerlerin İngiliz gazetelerine göndermiş oldukları ve "Osmanlı askerlerinin sivil Hıristiyanları öldürdüklerini" iddia ettikleri abartılı mektuplar sayesinde bu ülkede oluşan kamuoyu baskısının da etkisi vardı.

İngiltere'nin konferans isteğine rağmen, sorunun iki tarafı olan Osmanlı Devleti ve Rusya bu konu da pek istekli değillerdi. Çünkü Osmanlı Devleti bunu iç işlerine karışma olarak görüyor, Rusya ise Balkanlar'daki etkinliğinin sınırlanmasından korkuyordu. Ancak yine de tahta kısa bir süre önce geçen II. Abdülhamid, bir silahlı çatışmanın kendisini zor durumda bırakacağını düşündüğünden, konferans çağrısına olumlu cevap verdi. Rusya da, Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın teşvikiyle konferansa katılmaya ikna oldu.

Aralık 1876'da İstanbul'da Tersane Konferansı toplandı. Aynı gün, Osmanlı Devleti Meşrutiyet'i ilan etti. II. Abdülhamid zaten tahta getirilirken Mithad Paşa'ya meşrutiyet sözü vermişti. Ama zamanlama olarak konferansın başlama gününü seçmesinin nedeni İngiltere'yi etkilemek ve kendi yanında tutmaya çalışmaktı.

Tersane Konferansı'nda, Bosna'daki küçük bir sınır değişikliği dışında, Sırbistan ve Karadağ'ın sınırlarında olağanüstü değişiklikler yapılmaması; Bosna ve Hersek eyaletlerinin birleştirilmesi ve buraya Avrupa devletlerince onaylanacak bir valinin atanması; Bulgaristan'ın Hıristiyan bir vali tarafından -ömür boyu kaydıyla- yönetilmesi ve yeni yönetim oluşana kadar Bulgaristan'ın Rusya'nın askeri işgali altında tutulması kararlaştırıldı. Rusya'nın ileri sürdüğü, Bulgaristan eyaletinin genişleterek, Ege Denizi'ne çıkışı olması talebi ise kabul görmedi.

II. Abdülhamid, Tersane Konferansı'ndan kısa bir süre sonra, "Meşrutiyetin artık ilan edilmiş olduğunu, Balkan halklarının bu sistem içinde yer alıp, sıkıntılarından uzaklaştıklarını, dolayısıyla Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ne müdahale etmeye hakları olmadığını" söyleyerek, Tersane Konferansı kararlarına uyulmayacağını açıkladı. Bunun üzerine, Reichstadt Antlaşması ile Balkanlar'ın paylaşılması konusunda bir süre önce anlaşığı

Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın tarafsız kalacağına güvenen Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ve Ayastefanos Antlaşması

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında XIX. yüzyıldaki dördüncü savaş olan “93 Harbi”, Osmanlı Devleti için topyekün bir mağlubiyetle sonuçlandı. Plevne’de Gazi Osman Paşa’nın destansı savunması ve Doğu Anadolu’da Gazi Ahmed Muhtar Paşa’nın bazı başarıları dışında Osmanlı orduları Rus ordusu karşısında tutunamadı. Rus ordusu Trakya’daki savunma hatlarını hızla aşarak Ayastefanos’a (Yeşilköy) kadar geldi.

İstanbul’un düşmesi an meselesiydi. Osmanlı Devleti barış yapmak zorunda kaldı. Rusya, İstanbul’a girmenin Avrupa devletlerinin tepkisini çekeceğini düşündüğünden şartlarını kendi belirlediği bir barış antlaşması yapmayı kabul etti.

Mart 1878’de Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Ayastefanos Antlaşması imzalandı. Buna göre, Sırbistan ve Karadağ, toprakları genişletilerek, bağımsız ilan edildiler. Tuna ile Ege Denizi arasında, Doğu Rumeli, Batı Trakya ve Makedonya’yı kapsayan bağımsız Bulgaristan ilan edildi. Bosna ve Hersek, Avusturya ve Rusya’nın ortak denetimine sokuldu. Dobruca Romanya’ya verildi. Batum, Kars, Doğu Bayezid, Ardahan ve Eleşkirt Rusya’ya verildi.

Bu düzenlemeler Balkanlar’ı tamamen Rus nüfuz alanı haline getirmekteydi. Ne kendisine, Bosna ve Hersek’te ortak denetim maddesiyle “sus payı” verilen Avusturya-Macaristan, ne de Rusya’nın bu denli güçlenmesini istemeyen İngiltere Ayastefanos düzenlemelerini içlerine sindirebilirdi. Ayastefanos Antlaşması’nın değiştirilmesini isteyen İngiltere ve Avusturya-Macaristan’ın talebiyle Temmuz 1878’de Berlin Konferansı toplandı.

Berlin Düzenlemeleri

Osmanlı Devleti’nin kurulduğu tarihten beri, diplomasi alanında Berlin Kongresi’ndeki kadar çaresiz kaldığı bir durum hiç yaşanmamıştır. Bismark anılarında Berlin Kongresi’ndeki Osmanlı Devleti’nin durumunu, “ameliyat masasına yatırılmış ve çaresizce doktorların kol va bacaklarını kesmelerini seyreden bir hastanın” haline benzetmektedir. Bu benzetmede büyük bir haklılık payı vardır. İstanbul, Avrupa’nın büyük devletlerinin kendisine biçtiği kaderi kabullenmek zorunda kalmıştır.

Berlin Antlaşması’yla Sırbistan ve Karadağ’ın bağımsızlıkları onaylanmış ancak toprak kazanımları geri alınmıştır. Bulgaristan toprakları küçültülmüş, bağımsız değil, geniş ölçüde özerk Bulgaristan kurulmuştur. Bosna ve Hersek, egemenliği Osmanlı Devleti’nde olmak

üzere Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun denetimine bırakılmıştır. Eleşkirt ve Doğu Bayezid Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir.

Berlin Kongresi'nden, Osmanlı Devleti'nden sonra en çok zararlı çıkan devlet Rusya oldu. Bunun durumun Avusturya-Macaristan'dan kaynaklandığını düşünen Rusya, bu tarihten sonra Bosna-Hersek ve Sırbistan üzerinde Avusturya-Macaristan'la çok ciddi bir çıkar çatışması içine girecektir. 1908 Bosna-Hersek bunalımı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin nedenleri arasında da, bu iki devlet arasında Balkanlar'da yaşanan çekişme önemli bir yer tutmaktadır.

Diğer yandan, Osmanlı diplomasisi açısından Berlin Kongresi'nin en önemli sonucu, İngiltere'nin o tarihe kadar devam ettirdiği Osmanlı devleti'nin toprak bütünlüğü politikasından vazgeçmesidir. Çünkü, Bulgaristan olaylarının doğurduğu infialden yararlanan Gladstone liderliğindeki Liberaller, iktidardaki Başbakan D'Israeli liderliğindeki Muhafazakarlar üzerinde baskı kurmuşlardı. Gladstone, Osmanlı Devleti'nin cezalandırılmasını istiyordu. Aslında, "Osmanlı'nın çöküşünün engellenemez" olduğunu düşünen Liberaller, "İngiltere'nin de, Osmanlı'nın mirasından yararlananlar arasında bulunması gerektiğini" ileri sürüyorlardı.

Muhalefet'in baskısı altındaki İngiltere Hükümeti, Osmanlı Devleti'ni Haziran 1878'de bir anlaşma yapmaya zorlayarak Kıbrıs Adası'nın yönetimini "geçici" olarak üzerine aldı. Ancak bu muhalefeti teskin etmedi. 1880'de Gladstone başkanlığındaki Liberal Parti iktidara geldi. Bundan sonra kesin olarak İngiltere'nin politikası değişmiştir. Gladstone, Hindistan yolunun güvenliği bakımından gerekli görülen Osmanlı topraklarını mutlaka İngiltere'nin denetimi altına almayı ve gerekirse Osmanlı toprakları üzerinde kendisine sadık ulusal devletler kurmayı bir dış politika önceliği olarak benimsemişti. Bu çerçevede, İngiltere 1881'de Mısır'ı işgal etti. 1890'lardan itibaren Ermeni isyanlarına Rusya ile birlikte destek verdi ve Ermeni milliyetçilerini kışkırttı.

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile Yakınlaşması

1860lardan beri Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı Fransa'ya yanaşmaya çalıştığından ama ilerleyen yıllarda bu imkanın ortadan kalktığından söz etmiştik. İngiltere de 1878'e kadar Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı yardımına müracaat ettiği bir devlettir. Ancak şimdi bu devlet de Osmanlı Devleti'nin karşısında yer alıyordu. Bu durumda II. Abdülhamid, İmparatorluğun parçalanmasını önlemek için yeni dış politika alternatifleri aramaya başladı. II. Abdülhamid'ın dış politikasında dört başlığın öne çıktığı görülmektedir.

Birincisi, Avrupa'nın büyük devletleriyle, bu kez Osmanlı Devleti'nin tamamen parçalanmasına yol açabilecek, yeni bir savaşa girmekten mümkün olduğunca kaçınmaktı. II. Abdülhamid bunu sağlamak için İngiltere'nin 1881'de Mısır'ı, Fransa'nın 1882'de Tunus'u işgal etmelerine ve İngiltere ile Rusya'nın Ermeni isyanlarına verdiği desteklere rağmen bu devletlerle savaşmaktan ısrarla kaçınmıştır.

İkincisi, yakındaki düşmanlara karşı, Osmanlı Devleti'nin topraklarında gözleri bulumayan, başka bir deyişle Doğu Sorunu'yla çok fazla ilgilenmeyen ama dünya siyasetinde etkili olmak yönünde ilerleyen devletlerle yakın ilişki içine girmektir. Bu bağlamda, II. Abdülhamid'in ABD'yle Osmanlı Devleti'nin yaklaşması için şahsi bir çaba gösterdiği bilinmektedir. Ama gerek ABD'nin 1823'te ilan edilen Monroe Doktrini gereğince Avrupa işlerinden uzak durması, gerekse Amerikalı Protestan misyonerlerin Ermeni isyanlarında aktif rol almaları sebepleriyle iki devlet arasında siyasi bir yakınlaşma sağlanamadı. Diğer taraftan, 1871'den sonra "Meiji Reformlarını" gerçekleştirerek, hızla gelişen Japonya'ya da özel bir önem atfeden, hatta Ertuğrul Fırkateyni'ni Japonya'ya gönderen II. Abdülhamid, bu ülkeyle de önemli içerikte bir ilişkiye giremedi.

II. Abdülhamid'in dış politikasındaki, bir diğer (üçüncü) başlık Panislamizm'dir. (İttihad-ı İslami siyaseti). Avrupa devletlerinin egemenliği altında bulunan Müslüman halklarla yakın ilişki kurarak, bunların Halife'ye bağlılıklarını pekiştirmek, böylece bu devletlerden algılanabilecek bir tehdide karşı bu Müslüman halkları harekete geçirmek düşüncesiyle, II. Abdülhamid Halife unvanını yoğun olarak kullandı. Çin, Türkistan, Kuzey Afrika, Hindistan, Güneydoğu Asya Müslümanlarıyla sıcak ilişkiler kurmaya çalıştı. Diğer yandan, Osmanlı hakimiyeti altındaki gayrimüslim nüfusun Avrupalı devletler tarafından sürekli kışkırtıldığını gören II. Abdülhamid, hiç olmazsa Müslüman nüfusu Osmanlı Devleti içinde tutmayı amaçlamakta, Halife'ye bağlılığın geliştirilmesinin bu işe yarayacağını düşünmekteydi.

Dördüncü dış politika başlığı ise, en istikrarlı ve Osmanlı tarihinin gidişatını en fazla etkileyecek olanıydı. Almanya ile yakınlaşma. Bu yakınlaşmada Osmanlı Devleti kadar Almanya'nın tutumu da etkili oldu. Bismark döneminde (1890'a kadar) Almanya Osmanlı Devleti'ne yakınlık göstermemiş, hatta Balkanlar'ı Rusya ve Avusturya arasında paylaştırmayı bile denemişti. Ancak II. Wilhelm 1890'da Alman dış politikasının yönetimini ele aldıktan sonra bu tavır hızla değişti. Çünkü Almanya, geç kaldığı sömürge edinme ve emperyalizm sürecine katılabilmek ve Alman ekonomisinin gücünü dünyaya yayabilmek için Dünya Politikası (Weltpolitik) adı verilen bir politika izlemeye başladı. Bunu sağlamak ve bunu engelleyebilecek tehditleri ortadan kaldırmak için hızla silahlanmaya yöneldi.

“Welt Politik”in en önemli unsurlarından biri, “Doğu’ya Doğru Yayılma” (Drang nach Osten) politikasıydı. Bunun için Almanya Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmeye başladı. Daha tahta geçişinin ikinci yılında (1889) II. Wilhelm İstanbul’u ziyaret ederek, II. Abdülhamid ile dostluk kurdu. II. Abdülhamid Almanya’nın İngiltere ve Rusya karşısındaki pozisyonu ve Osmanlı topraklarında gözü olmaması nedeniyle “doğal bir müttefik” olduğunu düşünüyordu. Bu adı konulmamış ittifak ilişkisi hızla gelişti.

Bu yaklaşmanın doruğu 1899’da Alman sanayisine ait Anadolu Demiryolu şirketine, Berlin-Bağdat demiryolu ayrıcalığının verilmesidir. Bundan bir yıl önce, II. Wilhelm bir kez daha Osmanlı topraklarını ziyaret etmiş, Kudüs’e kadar giderek kendisini “300 milyon Müslüman’ın dostu” ilan etmişti.

Berlin-Bağdat Demiryolu ayrıcalığı İngiltere’yi rahatsız etti. Çünkü bu demiryolunun sonunda Basra körfezine kadar uzatılmasından ve Almanya’nın Ortadoğu’da önemli bir üstünlük kazanarak, Hindistan’ı tehdit etmesinden endişelendi.

Bu endişeye rağmen Almanya’ya Bağdat Demiryolu ayrıcalığı verildi. Bir yandan da Osmanlı ordusundaki Alman asker, uzmanların sayısı arttı ve Almanya’dan hızlı bir silah alımı başladı. Yirminci yüzyıla girilirken, Almanya İmparatorluğu Osmanlı Devleti’nin en yakın dostu haline gelmişti.